فصلنامه علمی
مطالعات حقوقی فضای مجازی
سال دوم | شماره دوم | تابستان ۱۴۰۲
وبگاه مجله: https://cyberlaw.maragheh.iau.ir

Phenomenology of Violations of Fundamental Human Rights by the Actions of Authoritarian States in Cyberspace

Akbar Shoja
M.A. Graduate, Bukan Branch, Islamic Azad University, Bukan, Iran.
Ali Sabernejad Alavian*
Assistant Professor, Department of Law, Ghazali University, Qazvin, Iran.
Hatam Soltani
Department of Public Law, Islamic Azad University, Bukan Branch, Bukan, Iran
Saberi@ghazali.ac.ir

DOI: 10.30495/CYBERLAW.2023.703200

Keywords:
Cyber Space,
Authoritarianism,
Human Rights,
Troll Army,
Artificial Intelligence,
Social Networks

Abstract

As an attractive, accessible and inclusive environment, the cyberspace has many capacities for the development and expansion of basic human rights and demands regarding them. But in reality and action, the mentioned space has become a tool to violate these rights, and the politicians of "authoritarian" States, with the help of the capacities of this space - especially social networks -, have violated the basic human rights including privacy, right to freedom of information and freedom of expression. The present article, employing the descriptive-analytical methods and with rational induction in the performance of some authoritarian States in the cyberspace, constitutes an attempt in finding cases of human rights violated by the "cyber authoritarianism" of the mentioned governments and the optimal understanding of the threats to the human rights using new technologies and artificial intelligence. The findings of the research indicate that cyber authoritarianism has fundamentally violated human rights by violating data privacy and security, denying free access to information, spreading false information and limiting the right to freedom of expression and that nowadays many states have been busy with establishing grounds in cyberspace for continuation of their authoritarianism by forming special malicious cyber groups such as "Keyboard Army" and using "Trolls" in the way of engineering public opinion and thought, hiding information and giving false information.

فصلنامه علمی
مطالعات حقوقی فضای مجازی
سال دوم | شماره دوم | تابستان ۱۴۰۲

پدیدارشناسی نقض حقوق اساسی بشر توسط عملکرد دولت‌های اقتدارگرا در بستر فضای سایبر

اکبر شجاع

دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد حقوق عمومی، واحد بوکان، دانشگاه آزاد اسلامی، بوکان، ایران.

علی صابرنژاد علویان*

استادیار گروه حقوق، دانشگاه غزالی، قزوین، ایران.

حاتم سلطانی

مربی گروه حقوق عمومی، واحد بوکان، دانشگاه آزاد اسلامی، بوکان، ایران.

Saberi@ghazali.ac.ir

تاریخ دریافت:۰۶ اسفند ۱۴۰۱ تاریخ پذیرش: ۲۳ خرداد ۱۴۰۲

چکیده

فضای سایبر به‌عنوان محیطی جذاب، در دسترس و فراگیر، ظرفیت‌های زیادی جهت بسط و گسترش حقوق اساسی بشر و مطالبه‌گری در خصوص آن دارد؛ اما در مرحله‌ی عمل فضای مذکور تبدیل به ابزاری جهت تجاوز به همین حقوق گردیده و سیاستمداران دولت‌های «اقتدارگرا» با یاری جستن از ظرفیت‌های این محیط –به‌طور ویژه شبکه‌های اجتماعی– دست به نقض حقوق اساسی بشری همچون حریم خصوصی، حق بر آزادی اطلاعات و آزادی بیان زده‌اند. مقاله‌ی حاضر با یاری جستن از روش توصیفی– تحلیلی و با استقراء منطقی در عملکرد برخی کشورهای اقتدارگرا در فضای سایبر، در راستای یافتن موارد حقوق بشری نقض شده توسط «اقتدارگرایی سایبری» این دولت‌ها و درک مطلوب تهدیدات حقوق بشر با استفاده از فناوری‌های نوین و هوش مصنوعی می‌باشد. یافته‌های پژوهش حکایت از آن دارد که اقتدارگرایی سایبری با تجاوز به امنیت و حریم داده‌های شخصی، محرومیت از دسترسی آزاد به اطلاعات، انتشار اطلاعات نادرست و محدود کردن حق بر آزادی بیان به‌صورت بنیادینی منجر به نقض حقوق بشر گردیده است و امروزه بسیاری از دولت‌ها با تشکیل گروه‌های سایبری مخرب خاص همچون «ارتش صفحه‌کلید» و استفاده از «ترول»ها در مسیر مهندسی افکار عمومی، پنهان‌کاری اطلاعات و دادن اطلاعات نادرست؛ سعی در بسترسازی سایبری برای تداوم عملکرد اقتدارگراینه خود دارند.

کلید واژگان: فضای سایبر، اقتدارگرایی، حقوق بشر، ارتش ترول، هوش مصنوعی، شبکه‌های اجتماعی.

فصلنامه علمی
مطالعات حقوقی فضای مجازی
سال دوم | شماره دوم | تابستان ۱۴۰۲

مقدمه

تصور کنید هر حرکتی که انجام می‌دهید توسط هزاران دوربین و ناظر الکترونیکی در اطراف شما (حتی در داخل خانه) تماشا می‌شود. می‌خواهید با خانواده و دوستان خود تماس بگیرید اما شبکه اینترنت قطع است. آنلاین می‌شوید تا اخبار مربوط به اتفاقات را بخوانید، اما روی صفحه‌نمایش اخطار «HTTP 404» نمایان می‌شود؛ یا در حساب رسانه‌های اجتماعی پست می‌کنید اما پست انجام نمی‌شود؛ چند ساعت بعد مأموران امنیتی در خانه شما را می‌زنند تا شمارا ببرند. درحالی‌که به نظر می‌رسد این وضعیت از یک فیلم علمی تخیلی و آینده‌نگر روایت می‌شود ولی امروزه تقریباً در خیلی از کشورها اتفاق می‌افتد.

فناوری‌های جدید اطلاعات و ارتباطات توانسته‌اند با گشودن فرصت‌های اقتصادی جدید و کمک به رهایی میلیون‌ها نفر از فقر، افزایش دسترسی به اطلاعات لازم برای سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری بهتر و گسترش دسترسی به آموزش و سلامت، در رفع نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی مفید فایده باشند. راه‌های جدید کسب و تبادل اطلاعات و ارتباط با افراد دیگر، افق‌های نوینی را برای مشارکت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی فراهم نموده و سازمان‌های مردم‌نهاد زیادی از این فناوری، به‌ویژه اینترنت، در تلاش برای حقوق بشر، دموکراسی و صلح حتی در بسته‌ترین کشورهای اقتدارگرا استفاده می‌نمایند؛ بااین‌حال، همین فناوری اطلاعات و ارتباطات را باید به‌عنوان یک شمشیر دولبه نگریست. بازیگران سیاسی، به‌ویژه دولت‌ها، پتانسیل فناوری اطلاعات و ارتباطات را می‌شناسند و بسیاری از رژیم‌های سرکوبگر در بستر همین فضا روش‌های جدیدی را برای محدود کردن حقوق بشر و دموکراسی ابداع نموده‌اند که می‌توان از آن به «ظهور اقتدارگرایی دیجیتال» تعبیر نمود (Freedom House, 2018).

از سوی دیگر استفاده از «هوش مصنوعی»[1] در این فضا، وضعیت را بغرنج‌تر کرده است. تمرکز اصلی محققان در مورد هوش مصنوعی به اشکالات آن در حقوق بشر، مانند نقض حریم خصوصی اختصاص دارد. روندهای جدید تحقیقات بر دستورالعمل‌های اخلاقی، شفافیت، توضیح‌پذیری و پاسخگویی افراد درگیر در پروژه‌های اعمالی این هوش متمرکز است. در خصوص مسئولیت دولت‌ها با استفاده از این فناوری باید بیان داشت که از نظریه مسئولیت جمعی و توزیعی افراد در رابطه با اشتباه آن، ازآنجایی‌که هوش مصنوعی نمی‌تواند آزادانه تصمیم بگیرد یا عمل کند و به دلیل فقدان آزادی و آگاهی نیست، هیچ اراده یا قصدی برای اقدام یا تصمیم‌گیری ندارد و هوش مصنوعی ازآنچه انجام می‌دهد آگاه نیست (Mirzazadeh, 2023: 7). بنابراین هر نوع نقض حقوق بشری متوجه دولت استفاده‌کننده از آن خواهد بود. ازاین‌رو، نوشتار حاضر با استقراء در عملکرد برخی کشورها به بررسی این موضوع می‌پردازد که چگونه «دولت‌های اقتدارگرا»[2] و سایر بازیگران دقیقاً از اقتدارگرایی دیجیتال و هوش مصنوعی برای محدود کردن حقوق بشر استفاده می‌نمایند. هدف این مقاله درک بهتر تهدیدات حقوق بشر با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در فضای سایبر بوده و به دنبال شناسایی راه‌های مختلفی است که دولت‌ها و سایر بازیگران ذی‌صلاح از فناوری اطلاعات و ارتباطات در بستر فضای سایبر برای محدود کردن دسترسی و تبادل اطلاعات و ارتباطات و نهایتاً برای سرکوب مخالفان استفاده می‌کنند.

۱. اقتدارگرایی در فضای سایبر

می‌توان ادعا نمود که عصر حاضر «چرخش جهانی به استبداد» را تجربه می‌کند (Murakami, 2017: 358). که این روند دستاوردهای جنبش‌های حقوق بشر در چند دهه اخیر را تهدید می‌نماید. مطالعه‌ی چگونگی تأثیر استبداد، در همه اشکال آن بر حقوق بشر، برای دفاع بهتر از آن در مقابل دولت مستبد حائز اهمیت است. در اندیشه ادبیات حقوق سیاسی جهان مطلوب‌ترین مفهوم از اقتدارگرایی را دانشمند علوم سیاسی اسپانیایی «خوان لینز»[3] ارائه نموده است که آن را یک نظام سیاسی دارای کثرت‌گرایی محدود، فاقد ایدئولوژی راهنما، با مشارکت حداقلی مردم و قدرت نامتناهی حاکمان آن می‌داند (Linz, 2000: 159).

[1] Artificial Intelligence
[2] Authoritarianism
[3] Juan Linz

بسیاری از تئوریسین‌های مدرنیزاسیون، طرفدار پیش‌شرط اقتصادی در گذار به دموکراسی باور داشتند توسعه اقتصادی پیش‌شرط دمکراتیزاسیون می‌تواند باشد ولی در چین با وجود موفقیت‌های اقتصادی و اجتماعی گذار به دموکراسی بر مبنای مدل موردنظر آن‌ها رخ نداده است. اینکه چه عواملی باعث شده است که تئوری مدرنیزاسیون در گذار به دموکراسی با پیش‌شرط اقتصادی در چین تحقق پیدا نکند، بایستی در موقعیت دولت و جامعه جستجو کرد (متقی و جباری، ۱۴۰۱: ۱۴۰). لذا تعجب‌آور نیست که بشنویم در دوران ریاست جمهوری «شی جین پینگ»[۴]، چین خیلی بیشتر از قبل اقتدارگرا به نظر می‌رسد (Ang, 2018). بااین‌حال، در کشورهای ظاهراً دموکراتیک که در آن انتخابات به‌طور منظم برگزار می‌شود و آزادی‌های مدنی و سیاسی ظاهراً توسط قانون تضمین‌شده است، مفسران بر این باورند که «هندی اقتدارگرا پدید آمده است» (Nilsen, 2018). و «فیلیپین به‌تازگی اقتدارگراتر شده است» (Santos, 2018). در این راستا برخی محققان حقوق سیاسی پیشنهاد می‌نمایند که به‌جای تمرکز بر رژیم‌ها یا رهبران استبدادی، باید بر شیوه‌های اقتدارگری متمرکز شد؛ بنابراین باید تجزیه‌وتحلیل اقدامات بازیگران سیاسی پس از رسیدن به قدرت را مدنظر داشت (Glasius, 2018: 94). رویکرد اخیر فراتر از تحلیل‌های دولت‌محور یا تک‌بعدی از اقتدارگرایی است و به بررسی وضعیتی می‌پردازد که از مرزهای دولت فراتر رفته و دخالت بازیگران دولتی و غیردولتی درگیر در اقتدارگرایی را شناسایی و بازخواست می‌نماید؛ همچنین به این معنی است که عملکرد اقتدارگرایانه را می‌توان در کشورهای به‌اصطلاح دموکراتیک که در آن تعاریف کلاسیک اقتدارگرایی کاربرد ندارد، تحلیل نمود. این رویکرد ظرفیت بررسی چگونگی استفاده از فضای سایبر برای سرکوب حقوق و آزادی‌های اساسی از طریق نظارت خودسرانه، پنهان‌کاری، اطلاعات نادرست و نقض آزادی بیان را دارد (Glasius & Michaelsen, 2018: 3795).

از سویی دیگر فضای سایبر فرصت‌های جدیدی را برای پیشرفت حقوق بشر ارائه نموده است. برای مثال رسانه‌های اجتماعی و برنامه‌های پیام‌رسانی مانند «واتس‌اپ»[۵] برای بسیج مردم در دفاع از حقوق و منافع خود استفاده‌شده‌اند (Ruijgrok, 2016: 499). به‌طورکلی اینترنت نقش مهمی در کمک به سازمان‌های حقوق بشر برای جمع‌آوری و انتشار اطلاعات در مورد حقوق بشر به عموم مردم ایفا نموده (Halpin & Hick, 2000: 238). و سامانه‌های جدید، ذخیره‌سازی اطلاعات و انتقال آن را آسان‌تر کرده است؛ تا جایی که حتی تلفن هوشمند معمولی نیز می‌تواند ابزاری قدرتمند برای ثبت و مستندسازی نقض حقوق بشر باشد؛ اما همان‌گونه که بیان شد این ابزار یک شمشیر دو لبه بوده و شیوه‌های اقتدارگرایانه در این فضا برای محدود کردن و نقض حقوق بشر نیز استفاده گردیده است. به‌عنوان نمونه در این فضا حقوق اساسی بشری همچون «حریم خصوصی» زمانی مورد تجاوز قرارگرفته که اقدامات یک فرد به‌طور مداوم توسط سیستم‌های نظارتی پیشرفته نظارت‌شده یا داده‌های شخصی ذخیره‌شده در یک پایگاه داده در دسترس نیروهای امنیتی دولتی درزمانی مشخص قرارگرفته است (Lucas & Feng, 2018: 86). نکته‌ی جالب آن است برخلاف تصور عمومی که باید این تخطی‌ها در کشورهای جهان سوم صورت پذیرد، بیشتر در ممالک ظاهراً دموکراتیک حادث‌شده است و مطالعات بسیاری حکایت از استفاده فناوری اطلاعات و ارتباطات جهت نظارت و تأثیرگذاری بر شهروندان توسط دولت‌ها در «غرب لیبرال» دارد (Hintz & Milan, 2018: 3940). که نمونه بارز آن استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای مهندسی افکار عمومی از طریق ایجاد حساب‌های جعلی برای حمایت از نامزدی «دونالد ترامپ»[۶] در سال ۲۰۱۸ هست.

قبل از تلاش برای تعریف اقتدارگرایی دیجیتال به‌عنوان یک مفهوم، باید این نکته مدنظر قرار گیرد که تالی فاسد اقتدارگرایی اصولاً در دو زمینه نمایان می‌شود اولی «استقلال و حیثیت یک فرد» را نقض کرده و به موضوع حقوق بشر ارتباط دارد؛ از سوی دیگر، مورد دوم، مسئولیت‌پذیری را خراب می‌کند، درنتیجه فرآیندهای دموکراتیک را تهدید کرده و بنابراین یک چالشی اساسی برای دموکراسی است (Glasius & Michaelsen, 2018: 3797). البته باید یادآور شد که هر دو تالی فاسد را می‌توان در نقض حقوق بشر فروکاست. در همین راستا تهدیدات برای افراد در فضای سایبر را می‌توان به سه دسته طبقه‌بندی نمود:

۱. نظارت خودسرانه (نقض حریم خصوصی)

[۴] Xi Jinping
[۵] WhatsApp
[۶] Donald John Trump

فصلنامه علمی
مطالعات حقوقی فضای مجازی
سال دوم | شماره دوم | تابستان ۱۴۰۲

۲. پنهان‌کاری و اطلاعات نادرست (نقض حق بر آزادی اطلاعات)

۳. نقض آزادی بیان

درحالی‌که نظارت خودسرانه (نقض حریم خصوصی) یک عمل غیر لیبرال و نقض حقوق بشر است، پنهان‌کاری و اطلاعات نادرست (نقض حق بر آزادی اطلاعات) عملی اقتدارگرایانه و تخطی به دمکراسی است؛ زیرا مسئولیت پاسخگویی رهبران در قبال رأی‌دهندگانشان را مخدوش می‌نماید و نقض حق بر آزادی بیان نیز تخلف از هر دو معیار حقوق بشر و دمکراسی است. البته همان‌گونه که نویسنده مقاله عقیده دارد هر سه مقوله فوق، موضوعات حقوق بشری بوده و منجر به نقض حقوق بشر در فضای سایبر هستند. هر یک از این سه دسته، حقوق بشر خاصی را که در میثاقین ذکرشده، نقض می‌کند. نظارت خودسرانه حق حفظ حریم خصوصی افراد را نقض می‌کند درحالی‌که رازداری و اطلاعات نادرست برخلاف حق بر آزادی اطلاعات است. دسته سوم که به‌عنوان نقض آزادی بیان ذکرشده است، درعین‌حال ناقض حق مشارکت و حق دخالت در امور سیاسی و عمومی است.

با در نظر گرفتن این موضوع، ما اقتدارگرایی سایبری را به‌عنوان شیوه‌های استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات تعریف می‌کنیم که برای تجاوز به حریم خصوصی، ممانعت از دسترسی آزاد به اطلاعات، انتشار اطلاعات نادرست، محدود کردن بیان و محدود کردن مشارکت سیاسی به‌کاربرده می‌شود؛ که هریک از این موارد در ادامه تحلیل می‌گردد.

۲. نظارت و سانسور (تجاوز به حریم خصوصی سایبری)

حمایت از داده‌ها[۷] و اطلاعات شخصی در فضای سایبر یکی از مهم‌ترین مباحث است. چراکه بدون وجود چنین حمایتی ورود به فضای مذکور و استقبال از فعالیت در آن به‌شدت کاهش می‌یابد (پورقهرمانی و صابرنژاد، ۱۳۹۴: ۴۴). برای مثال در تجارت الکترونیکی که اعتمادسازی به آن از مهم‌ترین اهداف فعالان این عرصه است، اگر مصرف‌کنندگان از امنیت اطلاعاتی برخوردار نباشند از تجارت الکترونیکی روی برخواهند گرداند (حبیب زاده، ۱۳۹۰: ۴۶). در همین راستا مسئله امنیت نیز در این فضای مذکور بسیار حائز اهمیت هست، چراکه زمینه‌ساز فعالیت در این فضا وجود اطمینان و امنیت می‌باشد تا از ورود افسارگسیخته متخلفان به این عرصه اجتناب شود؛ و بالطبع مسئله‌ی حریم خصوصی در این فضا اهمیت شایانی دارد، در این محیط احتیاج به این است که از داده‌های اشخاص که نمود حریم خصوصی در این فضا هستند محافظت‌ها و مراقبت‌های لازم به عمل آید (صابرنژاد و حسین‌پور، ۱۳۹۶: ۱۱۱).

در دو دهه گذشته، دولت‌ها از استراتژی‌های فنی و قانونی برای تنظیم محتوای آنلاین استفاده کرده‌اند. تلاقی فناوری، علوم رفتاری و قدرت بازار، برای افزایش نظارت و سانسور اینترنت در بسیاری از کشورها استفاده‌شده است (Clark et al, 2017). بهترین مثال کشور چین است که در آن مقامات دسترسی شهروندان به اطلاعات، جستجوها و برنامه‌های کاربردی موجود در اینترنت را محدود نموده‌اند. از سال ۲۰۱۸، همه ارائه‌دهندگان اینترنت و برنامه‌های کاربردی مانند «علی‌بابا»[۸]، «بایدو»[۹]، «بایت دنس»[۱۰] و «تنسنت»[۱۱]، ملزم به نگهداری گزارش با اطلاعاتی مانند فعالیت‌های کاربرانی خود در «وبلاگ‌ها»، «اتاق‌های گفتگو»[۱۲]، «پلتفرم‌های ویدیوی کوتاه» و پخش‌های اینترنتی هستند که باید هر وقت دولت بخواهد به آن ارائه نمایند. در آوریل ۲۰۱۸، مقامات چینی به «بایت دنس» دستور دادند تا یک پلتفرم رسانه اجتماعی محبوب را که در آن کاربران اغلب جوک‌ها، ویدیوها و فایل‌های «گیف»[۱۳] را به اشتراک می‌گذاشتند، که دولت‌ها آن را به‌عنوان نمایش افکار عمومی نادرست می‌دانست، تعطیل کنند. بعداً، در دسامبر ۲۰۱۸، «رویترز» گزارش داد که چین ۱۱۰۰ حساب رسانه‌های

---

۷ Data Protection
۸ Alibaba Group Holding Limited
۹ Baidu
۱۰ Byte Dance
۱۱ Tencent
۱۲ Chat Room
۱۳ Graphics Interchange Format (GIF)

اجتماعی و ۳۱ وب‌سایت را بسته است که آن‌ها را به فعالیت‌های غیرقانونی مانند «ترولینگ»[۱۴] یا باج‌خواهی متهم کرده است (Mayer, 2018).

همه ارائه‌دهندگان اینترنت یا برنامه‌های کاربردی در چین شرکت‌های بومی هستند زیرا سایت‌ها و برنامه‌های اینترنتی خارجی سانسور و مسدود شده‌اند. شرکت‌های چینی موظف هستند اطلاعاتی را برای نظارت مقامات در هر زمان ثبت کنند و به دولت قدرت مطلق برای نظارت بر فضای دیجیتال خود می‌دهند. چین اخیراً یک سیستم نظارتی جدید با فناوری پیشرفته ایجاد کرده است که به شهروندان خود امتیازی به نام «اعتبار اجتماعی»[۱۵] می‌دهد؛ که این رتبه‌بندی اعتبار اجتماعی بر رفتار جمعیت عظیم چین نظارت می‌کند. سیستم اعتبار اجتماعی که برای اولین بار در سال ۲۰۱۴ ابداع و تا سال ۲۰۲۰ در سراسر کشور چین عملیاتی شده است، در حال حاضر برای میلیون‌ها نفر در سراسر کشور به‌صورت آزمایشی در حال اجرا است. امتیاز اجتماعی یک فرد بسته به رفتار او می‌تواند بالا و پایین شود، مانند رانندگی بد، سیگار کشیدن در مناطق ممنوعه، خرید بازی‌های ویدیویی زیاد و ارسال اخبار جعلی آنلاین (Ma, 2018).

نمره اجتماعی بالا به این معنی است که فرد می‌تواند از امتیازات مختلفی برخوردار گردد؛ علاوه بر این، ممکن است درمان بهتری در بیمارستان‌های چین دریافت کند (Marr, 2019). بااین‌حال، به کسانی که امتیازات پایینی دارند، چین از قبل شروع به مجازات افراد با محدود کردن سفر آن‌ها کرده است. در ماه مارس ۲۰۱۸ گزارشی منتشر شد که نشان می‌داد بیش از نه میلیون نفر با امتیازات پایین از خرید بلیت برای پروازهای داخلی منع شده‌اند؛ علاوه بر این، دولت می‌تواند فرد مذکور یا فرزندانشان را از ثبت‌نام در بهترین مدارس منع کند؛ که این ممنوعیت شامل اشخاص امتناع کننده از سربازی اجباری نیز می‌شود (Xueying, 2018). این اشخاص همچنین از استخدام مدیریتی در شرکت‌های دولتی و بانک‌های بزرگ منع می‌شوند و به‌عنوان شهروندان بد نامیده می‌شوند. این رتبه‌بندی و نمرات حاصل توسط دوربین‌های نظارتی با فنّاوری بالا و با استفاده از فضای سایبر نظارت و مدیریت می‌شود؛ که در سراسر چین بیش از ۲۰۰ میلیون دوربین به امکاناتی برای تشخیص چهره، اسکن بدن و ردیابی جغرافیایی مجهز هستند تا رفتار شهروندان را پالایش نمایند.

باید متذکر شده که چین تنها کشوری نیست که از این سیستم نظارتی با فناوری پیشرفته استفاده می‌نماید؛ فناوری راه‌اندازی نظارت و امنیت چین با ارائه دوربین‌های پوششی با تکنولوژی تشخیص چهره مبتنی بر هوش مصنوعی برای سازمان‌های مجری قانون، به مالزی نیز نفوذ کرده است. علاوه بر این در ژانویه ۲۰۱۸، شرکت چینی «ییتو»[۱۶] اولین دفتر خارج از کشور خود را در سنگاپور افتتاح کرد تا به آسیای جنوب شرقی، «هنگ‌کنگ»، «ماکائو» و اقیانوسیه خدمات دهد. فناوری این شرکت می‌تواند با دقت ۹۵ درصد، شخص را از پایگاه داده ۱٫۸ میلیارد نفری خود در عرض سه ثانیه شناسایی کند. این فناوری در فضاهای عمومی مانند فرودگاه‌ها، بانک‌ها و بیمارستان‌ها در چین استفاده می‌شود (Tan, 2018). این سرمایه‌گذاری‌ها و بهره‌گیری از ظرفیت فضای سایبر و هوش مصنوعی در کشورهای مختلف به بهانه‌ی بهره‌برداری از فناوری‌های نوین برای مدیریت شهری، موجبات نگرانی‌هایی در مورد حریم خصوصی افراد و حقوق اساسی اولیه را ایجاد کرده است.

از سوی دیگر این حق تحت ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶ و ماده ۱۱ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر مورد تأکید و حمایت قرارگرفته؛ که نقض آن ممکن است به دلیل عملیات سایبری و یا بهره‌گیری از ظرفیت‌های فضای سایبر رخ دهد. مفهوم «زندگی خصوصی»[۱۷]، همان‌طور که در ماده ۸ کنوانسیون اروپایی در موردحمایت از حقوق بشر و آزادی های اساسی تفسیر شده است، گسترده است و ممکن است به‌طور کامل تعریف نشود. مفهوم استقلال شخصی ممکن است جنبه‌های

---

[۱۴] می‌توان «ترولینگ» (Trolling) را در مجموع، به معنای نقض آگاهانه قوانین، قواعد و مقررات، عرف و رویه های جاری در فضاهای مجازی با هدف تحریک احساسات کاربران و انجام هر نوع واکنش منجر به جدل، مناقشه و درگیری در تالارهای گفتگو، چت و... دانست. در دنیای واقعی، بیشتر آدم هایی که مرتکب کجروی می شوند و یا اینکه مباحث را جدی نمی گیرند، نوعاً خصیصه ذاتی خود را بروز می دهند اما در دنیای مجازی به دلیل پنهان ماندن هویت آدم ها، این موضوع ممکن است اندکی تفادت داشته باشد؛ یعنی افرادی با خصایص ظاهری خوب، در نقش یک فرد کجرو یا قانون شکن ظاهر شده و به اصطلاح عمل «ترولینگ» را انجام می‌دهند.

[۱۵] Social Credit

[۱۶] Yitu

[17] Private Life

فصلنامه علمی
مطالعات حقوقی فضای مجازی
سال دوم | شماره دوم | تابستان ۱۴۰۲

زیادی از هویت فیزیکی، اجتماعی و فردی فرد را در برگیرد و باید هدف اصلی از حفظ این حق بشری حمایت از یک فرد در برابر مداخله یا داوری مقامات دولتی باشد و دولت‌ها را موظف کند که از چنین دخالتی خودداری کنند. علاوه بر این تعهد منفی، تعهدات مثبت دیگری نیز ممکن است وجود داشته باشد که ذاتاً با احترام مؤثر به زندگی خصوصی، حتی در حوزه روابط بین افراد مرتبط است (Katarzyna Chałubińska, 2022: 7). که همگی این موارد در رویه‌ی کشورهای مذکور نقض شده است.

۳. پنهان‌کاری و اطلاعات نادرست (نقض آزادی اطلاعات)

امروزه در طلیعه‌ی افکار حقوق بشری، فضای حاکم بر فضای سایبر نیز رنگ و لعابی دیگر یافته است و این مسائل در فضای مذکور نیز مصداق یافته‌اند؛ اما دولت‌ها اکثراً جریان آزاد اطلاعات را به جهت حمایت از منافع خاص یعنی امنیت ملی یا نظم عمومی محدود می‌نمایند. این عملکرد طی سالیان اخیر توسط برخی از کشورها در شبکه اینترنت صورت پذیرفته است و آن به این خاطر است که کشورهای دیگر فضای مجازی را با اجازه دادن به نشر مطالب ناهنجار «همچون پرنوگرافی و حمایت از بعضی افکار و توهین به ادیان» تبدیل به تهدیدی جدی علیه نظم عمومی کرده‌اند و در این راستا نیز حرکت‌هایی برای تقنین قواعد بین‌المللی در سطح جهان در این باب صورت گرفته است (حسین‌پور و صابرنژاد، ۱۳۹۴: ۴۰). البته این محدودیت‌ها نباید منجر به نقض این حق بشری برای آحاد مردم گردد و باید بسیار مضیق تفسیر شود. در ادامه‌ی بحث به نقض این حق با استفاده از فضای سایبر و در قامت دولت‌های اقتدارگرا پرداخته‌شده است.

۱،۳. اخبار جعلی و اطلاعات نادرست

اصولاً دولت‌ها برای ایجاد بانک‌های اطلاعاتی و ارائه آن وارد فضای سایبر می‌شوند، اما در بسیاری از موارد این اطلاعات واقعی را نمایش نمی‌دهند. به‌عنوان‌مثال، هند که در آن تعداد کاربران «فیس‌بوک»[۱۸] از ۳۰۰ میلیون نفر فراتر رفته است، خشونت ناشی از دروغ ربایش کودکان، از طریق رسانه‌های اجتماعی گسترش یافت. «واتس اپ» و سایر شبکه‌های اجتماعی منجر به مرگ ۲۴ نفر براثر خشونت اوباش شدند (Fernandez, 2019). دراثنای این اخبار اشتباه و شایعه‌پراکنی متأسفانه موارد کودک ربایی افزایش یافت؛ بنابراین اخبار جعلی و اطلاعات نادرست در این مورد به قاچاقچیان واقعی کودک اجازه داد تا به دلیل عدم شناسایی آن‌ها به فعالیت‌های غیرقانونی خود ادامه دهند (Jain, 2018).

۲،۳. سخنان نژادپرستانه و ترویج تنفر و تبعیض

در سال ۲۰۱۴، «گروه بین‌المللی حقوق اقلیت‌ها»[۱۹] وضعیت اقلیت‌ها و مردم بومی جهان را منتشر کرد که مطالعات موردی ۷۰ کشور در سراسر جهان را ارائه نموده بود. این گزارش اقلیت ساکن در کشورها را بر مبنای خطرات سخنان نفرت‌انگیز و تبعیض‌هایی که با آن مواجه هستند رتبه‌بندی کرده بود. سه کشور آسیایی «میانمار»، «افغانستان» و «پاکستان» در میان ده کشور اول قرار داشتند و حتی در حال حاضر و در سال ۲۰۲۳ نیز دولت میانمار، همچنان به انتشار اطلاعات نادرست درباره مسلمانان «روهینگیا»[۲۰] ادامه می‌دهد. در این سال‌ها «فیس‌بوک» توسط دولت میانمار برای انتشار اطلاعات نادرست در مورد تنش بین شهروندانش، برای تحریک خشونت علیه مردم «روهینگیا» استفاده‌شده (Brown, 2019). و خشونت به سایر نقاط کشور گسترش‌یافته و کشتار مسلمانان توسط اوباش محلی یا گروه‌های بودائی انجام گردیده است (Seiff, 2014). خشونت تبعیض‌آمیز در میانمار تقریباً یک‌میلیون نفر را آواره کرده است (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs Rohingya, 2018). و دولت حاکم بر این کشور به پاک‌سازی قومی متهم شده است.

«روهینگیایی‌ها» که اغلب تحت تعقیب‌ترین اقلیت جهان نامیده می‌شوند، در معرض نقض مداوم حقوق بشر، ازجمله پاک‌سازی قومی، بی تابعیتی و احتمالاً حتی نسل‌کشی قرارگرفته‌اند (Khaled, 2021). که این موارد در بستر فضای سایبر رهبری می‌گردند. با ارائه

[۱۸] Facebook
[۱۹] Minority Rights Group International (MRG)
[۲۰] Rohingya People

سیاست‌های تنبیهی که در فضای سایبر بسط و گسترش‌یافته‌اند، «روهینگیاها» به‌طور قاطعانه از طیف وسیعی از حقوق اساسی توسط دولت میانمار محروم شده‌اند، ازجمله آزادی رفت‌وآمد، حقوق آموزش، امکانات بهداشتی اولیه، داشتن خانواده، ازدواج و اشتغال (Uddin, 2020). پاک‌سازی قومی و آزار و اذیت روهینگیاها در میانمار و سلب تابعیت آن‌ها (بی تابعیت کردن آن‌ها) استراتژی سیاسی رژیم‌های نظامی متوالی بوده است که با استفاده از ظرفیت‌های این فضا رهبری شده و امروزه، اکثریت قریب به‌اتفاق نزدیک به سه میلیون «روهینگیا»، عمدتاً در کشورهای همسایه بنگلادش، مالزی، هند و تایلند و همچنین در مناطق مختلف اروپا، استرالیا و آمریکای شمالی آواره هستند.

در پاکستان مفهوم آزادی مذهب و عقیده حساس و پیچیده است. گروه‌های مذهبی اقلیت در پاکستان نه‌تنها از تبعیض نهادینه‌شده رنج می‌برند، بلکه از تعصبی که از طریق فضای سایبر پخش می‌شود نیز در عذاب‌اند. در آوریل ۲۰۱۸، دولت پاکستان گزارشی در مورد افراد تحت تعقیب فرقه «اقلیت احمدی»[۲۱] منتشر نمود؛ که نشان می‌داد چگونه اعضای این فرقه مذهبی به‌طور مداوم توسط دولت هدف قرار می‌گیرند. احمدی‌ها از اینکه خود را مسلمان بخوانند یا از نمادهای اسلامی در اعمال مذهبی خود استفاده کنند منع شده‌اند. این گزارش نشان می‌دهد که ۷۷ احمدی بر اساس قوانین مذهبی تبعیض‌آمیز در سال ۲۰۱۷ محکوم شدند که ۹ نفر از آن‌ها در زندان محبوس هستند، درحالی‌که چهار نفر دیگر در جرائم ناشی از نفرت در سراسر کشور به قتل رسیده‌اند. همچنین، تحقیقات نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۱۸ میلادی رسانه‌های پاکستان ۳۹۳۶ گزارش خبری و ۵۳۲ سرمقاله را منتشر کردند که حاوی تبلیغات نفرت علیه احمدی‌ها بوده است (Ahmadi Pakistan's, 2018).

۴. نقض آزادی بیان، دستگیری و بازداشت خودسرانه

همان‌گونه که قبلاً ذکر گردید فضای سایبر تیغ دو لبه‌ای است که از یک‌سو موجب ترویج حقوق بشر شده و از سوی دیگر عرصه‌ای است برای نقض حقوق بشر (ضیائی،۱۳۹۶:۷۹). در همین راستا یکی از این حقوق اساسی که توسط دولت‌های اقتدارگرا مورد تجاوز قرار می‌گیرد حق آزادی بیان سایبری است که تعرض بدان به انحاء گوناگون انجام می‌پذیرد.

استفاده از هوش مصنوعی در نظارت بر فضای سایبر، بر آزادی بیان تأثیر وحشتناکی دارد. نظارت شبانه‌روزی بر شهروندان، این احتمال را افزایش می‌دهد که مردم از حقوق اساسی اولیه خود محروم گردند. امروزه دشوار است که ربات‌های دیجیتال القاشده با هوش مصنوعی از کاربران واقعی تفکیک گردد و برای همین افراد از اینکه نظری را ابراز دارند خودداری می‌نمایند. در بسیاری از انتخابات اخیر در سرتاسر جهان، احزاب سیاسی از هوش مصنوعی برای ایجاد و انتشار اطلاعات نادرست در مورد رقبای سیاسی خود استفاده نموده‌اند و این امر دموکراسی را تهدید می‌کند.

۱،۴. مهندسی افکار عمومی

سربازان سایبری «ارتش ترول‌ها»[۲۲]، استراتژی جدید دولت‌ها برای کنترل مردم از طریق شکل دادن به افکار عمومی آنان هستند برای نمونه دولت فیلیپین در زمان حاضر و تحت ریاست جمهوری «دوترته»[۲۳] به‌عنوان یکی از کشورهایی شناخته می‌شود که از «ارتش صفحه‌کلید»[۲۴] استفاده می‌کند (Palatino, 2017). «ارتش صفحه‌کلید» فیلیپین با سه روش درزمینه‌ی مهندسی افکار عمومی و نقض آزادی بیان، عمل نموده است:

---

[۲۱] Ahmadi Minority

[۲۲] ارتش ترول (Troll Army) یا اوباش مجازی در گفتمان اینترنتی به افرادی گفته می‌شود که با رفتار مخرب در فضای وب به دنبال جلب نظر کاربران، ایجاد تشنج و بیان مطالب تحریک‌کننده و توهین‌آمیز هستند. یک ترول، فردی است که در اتاق‌های گفتگو، تالارها، وب نوشتها یا تارنماهای کاربر–محور پیام‌هایی ارسال می‌کند که حاوی مطالب ناراحت‌کننده یا جنجال‌برانگیز است. در حالی که در یک جمع اینترنتی کاربرانی با حسن نیت بحثی را دنبال می‌کنند، اوباش اینترنتی با تحریک سایرین و با پیش کشیدن بحث‌های نامربوط یا توهین‌آمیز، به دنبال مطرح کردن خود و متشنج کردن فضای گفتگو هستند. نگاه کنید به: http://www.straightdope.com/columns/read/1764/what-is-a-troll

[۲۳] Rodrigo Roa Duterte

[۲۴] keyboard Army

فصلنامه علمی
مطالعات حقوقی فضای مجازی
سال دوم | شماره دوم | تابستان ۱۴۰۲

اول، این ارتش در طول فرآیند انتخابات از «دوترته» حمایت نموده است. بسیاری از پلتفرم‌های خبری بیان می‌کنند که «دوترته» از «فیس‌بوک» به‌عنوان سلاحی برای حمایت از خود و آزار و اذیت مخالفانش استفاده کرده (Stevenson, 2019). که ارتش موردنظر سایبری از ۴۰۰ تا ۵۰۰ نفر در طول مبارزات انتخاباتی ریاست جمهوری در سال ۲۰۱۶ تشکیل‌شده بود و با استفاده از حساب‌های واقعی و جعلی «فیس‌بوک» پیام‌هایی را برای کمپین ایجاد و توزیع می‌کرد. درنتیجه، «دوترته» یک ماه قبل از رأی‌گیری بر گفتگوهای سیاسی مسلط شده بود (Etter, 2017).

دوم، سیاست‌های جنگ مواد مخدر که از سال ۲۰۱۶ تاکنون بیش از بیست هزار نفر را کشته داده است، توسط «ارتش ترول‌ها» حمایت می‌شود. اخباری که ادعا می‌نمایند «پاپ فرانسیس»[۲۵] سیاست جنگ مواد مخدر را در اجلاس واتیکان اعلام نموده است، هزاران بار در فیس‌بوک توسط حساب‌های طرفدار «دوترته» به اشتراک گذاشته‌شده است (Etter, 2017). و ازآنجایی‌که اکثریت جمعیت فیلیپین کاتولیک بوده و پاپ شدیداً مورداحترام است منجر به تبعیت افراد و کشت و کشتار گردیده، درحالی‌که پاپ هرگز به جنگ با مواد مخدر اشاره‌ای نکرده است.

درنهایت، «ارتش ترول‌ها» برای حمایت از «دوترته» اخبار نفرت تولید می‌کنند. یکی از نمونه‌ها دستگیری روزنامه‌نگار «ماریا رسا»[۲۶] است که از دولت «دوترته» انتقاد کرده بود (Riley & Pradhan, 2018). از مارس سال ۲۰۱۹، این روزنامه‌نگار سه بار دستگیرشده است؛ اذعان داشته که حملات به او پس‌ازاینکه «راپلر»[۲۷] نحوه دست‌کاری طرفداران «دوترته» در فیس‌بوک را منتشر کرد، افزایش‌یافته است و دولت علناً اعلام کرد که «راپلر» یک رسانه خارجی است که قصد خرابکاری دارد و «ماریا رسا» یک بازیگر خارجی است (Buan, 2019).

۲,۴. قطع کردن ارتباطات

قطع کردن ارتباط و نتیجتاً محدود کردن آزادی بیان و مشارکت، حمایت از حقوق بشر را مختل می‌کند. در دسامبر ۲۰۱۸، دولت «بنگلادش» «فیس‌بوک» و سایر رسانه‌های اجتماعی و همچنین سرویس داده تلفن همراه «نسل سوم»[۲۸] و «نسل چهارم»[۲۹] را در طول انتخابات غیرمعمول مجلس خود مسدود کرد (Taye, 2019). علاوه بر این، در همان زمان، دولت در جریان اعتراضات دانشجویی پهنای اتصال اینترنت را بسیار پایین آورده و «اسکایپ»[۳۰] را مسدود نمود. در ۵ آگوست ۲۰۱۸، سایت «نت بلاک»[۳۱] توییت کرد که اختلال‌های اینترنت امروز در سراسر بنگلادش، به‌ویژه در «داکا»[۳۲] و اطراف آن تشدید شده و داده‌ها نشان می‌دهند که مسدود کردن به‌موقع، هدفمند و موضعی در پاسخ به اعتراض، تهدیدکننده آزادی مطبوعات و امنیت است (Netblocks, 2018). بی‌تردید چنین کاری و ارتباطات آهسته در فضای سایبر به‌طور غیرمستقیم مشارکت مردم را در روند دموکراسی سازی کاهش می‌دهد.

در نمونه‌ای دیگر از قطع نمودن اینترنت جهت اطلاع‌رسانی نادرست و فریبکاری در «سریلانکا»، چند ساعت پس از بمب‌گذاری سال ۲۰۱۹ در روز یکشنبه عید پاک که در آن ۳۰۰ نفر کشته و بسیاری زخمی شدند، دولت اینترنت، ازجمله «فیس‌بوک»، «توییتر»[۳۳]، «یوتیوب»[۳۴] و «وایبر»[۳۵] را قطع کرد؛ البته شکی نیست که بمب‌گذاری سریالی وحشت ایجاد کرد و فیس‌بوک نتوانست اطلاعات نادرست را پالایه کند. همچنین خانواده‌هایی که به دنبال اعضای خود بودند با مشکلاتی مواجه شدند. بااین‌حال، برخی افراد از این استراتژی حمایت نموده

---

[۲۵] Franciscus
[۲۶] Maria Ressa
[۲۷] Rappler
[۲۸] 3G is the third generation of wireless mobile telecommunications technology
[۲۹] 4G is the fourth generation of broadband cellular network technology
[۳۰] Skype
[۳۱] NetBlock.org
[۳۲] Dhaka
[۳۳] Twitter
[۳۴] YouTube
[۳۵] Viber Messenger

و یکی از مقامات ارشد دولت سریلانکا بیان داشت که «کاری که دولت سریلانکا انجام داده مستبدانه بود، اما احتمالاً همان کاری است که باید انجام می‌شد تا بعدازآن اتفاق رسانه‌های اجتماعی نتوانند وضعیت را بدتر نمایند» (Tortermvasana, 2018).

در اقدامی مشابه در ماه مه ۲۰۱۹، دولت «اندونزی» سرعت اینترنت و شبکه رسانه‌های اجتماعی را کاهش داد و ارسال تصاویر و ویدئوها را برای جلوگیری از گسترش اطلاعات دروغین درباره‌ی تظاهرات خشونت‌آمیز که در آن هشت نفر کشته شدند، محدود کرد. حامیان «پرابوو»[۳۶]، نامزد ریاست جمهوری که در انتخابات شکست‌خورده بود، تظاهراتی برپا کرده بودند. کمیسیون ملی انتخابات «جوکووی»[۳۷] را برنده اعلام کرده بود که منجر به اعتراض گروه‌های مخالف گردیده بود. در مورد اینکه چه کسی معترضان را کشته است، اختلاف‌نظر وجود داشت که درنتیجه مشخص نبود چه کسی باید مسئول شناخته شود (Amnesty International Indonesia, 2019). برای توقف تنش‌ها، دولت اینترنت را قطع کرد که از منظر محدود کردن آزادی اطلاعات نادرست بود. علاوه بر این، دولت نه گزارشی در مورد نقض حقوق بشر در رابطه با تظاهرات ارائه کرد و نه برای توجیه تعطیلی آن دلیلی آورد.

۳,۴. دستگیری و بازداشت

یکی دیگر از محدودیت‌های اعمال‌شده توسط دولت‌های اقتدارگرا برای آزادی بیان در فضای سایبر، دستگیری و بازداشت هست. محدودیت‌های قبلی تأثیر غیرمستقیم بر حقوق مشارکت مدافعان حقوق بشر از طریق حذف محتوا و سوءاستفاده از اطلاعات را تشریح می‌کند، اما این بخش تأثیر مستقیمی که توسط بازیگران دولتی و غیردولتی بر زندگی مدافعان حقوق بشر، روزنامه‌نگاران و منتقدان رسانه‌ای از طریق دستگیری، بازداشت، بستن دهان یا قتل ایجاد می‌شود را موردبحث قرار می‌دهد.

پاکستان به‌عنوان چهارمین کشور خطرناک جهان برای خبرنگاران که از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۹، کشته شدن ۱۱۵ خبرنگار در آن گزارش شده (Baloch & Qammar, 2019). محدودیت بسیاری بر فضای سایبر اعمال می‌نماید که درنتیجه آن بسیاری از فعالان و خبرنگاران بازداشت، دستگیر و حتی ترور می‌شوند. در ژانویه ۲۰۱۷، دفتر «کمیساریای عالی حقوق بشر»[۳۸] گزارش داد که چهار فعال رسانه‌ای اجتماعی و حقوق بشر به نام‌های «وقاص گورایا»[۳۹]، «عاصم سعید»[۴۰]، «سلمان حیدر»[۴۱] و «احمدرضا نصیر»[۴۲] به جرم توهین به مقدسات متهم شده‌اند که مجازات بسیار سنگینی در پاکستان دارد (Kaye, 2017). اما درواقع این فعالان شبکه‌های اجتماعی به دلیل انتقاد از دولت پاکستان دستگیرشده بودند. در پی ناپدید شدن این فعالان و سایر موارد توهین‌آمیز در رسانه‌های آنلاین، اداره مخابرات پاکستان که اصلی‌ترین کانال ارتباطی در پاکستان است، شروع به ارسال پیام‌های هشداری با محتویات اینکه «آپلود و به اشتراک‌گذاری محتوای توهین‌آمیز در اینترنت یک جرم قابل مجازات است» (Human Rights Watch, 2018). به میلیون‌ها نفر از مشترکان تلفن همراه خود کرد و با یاری جستن از همین موضوع، محدودیت‌های مشارکت سیاسی را با راه‌اندازی کمپین‌های رسانه‌ای در مورد افرادی که جرئت ابراز هرگونه عقیده سیاسی یا مذهبی دارند را تشدید نمود (Digital Rights Foundation, 2018). بی‌تردید عملکرد دولت پاکستان به‌عنوان مصداق بارزی از یک دولت اقتدارگرا به نقض حق بر آزادی بیان در فضای سایبر انجامیده است، که در آن افراد نمی‌توانند آزادانه دیدگاه‌ها و نظرات خود را در مورد موضوعاتی که دولت معتقد است جرم هستند، بیان نمایند.

نمونه‌ی دیگری از عملکرد کشورهای اقتدارگرا در این زمینه، اقدام دولت «لائوس»[۴۳] هست؛ در این کشور فعالان و منتقدان دستگیر و بازداشت‌شده‌اند، اقلیتی تک‌حزبی کنترل مطلق بر رسانه‌ها را در دست دارد و در فهرست جهانی آزادی مطبوعات در سال ۲۰۱۹، رتبه بسیار پایین ۱۷۱ را دارد (Reporters Without Borders, 2019). در ژوئن ۲۰۱۶، سه شهروند به دلیل انتقاد از دولت کمونیست در

[۳۶] Prabowo
[۳۷] Jokowi
[۳۸] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights(OHCHR)
[۳۹] Waqas Goraya
[۴۰] Asim Saeed
[۴۱] Salman Haider
[۴۲] Ahmed Raza Naseer
[۴۳] Laos

فصلنامه علمی
مطالعات حقوقی فضای مجازی
سال دوم | شماره دوم | تابستان ۱۴۰۲

حساب‌های رسانه‌های اجتماعی خود از طریق نظرات و پست‌های «فیس‌بوک» دستگیر شدند (Jha, 2016). در مرحله‌ی قانون‌گذاری نیز در کشور «لائوس» فرمان موسوم به «آزادی اینترنت»[۴۴] در سال ۲۰۱۴ اشعار می‌دارد هرکسی که «نظر منفی»[۴۵] علیه دولت در شبکه‌های اجتماعی ارائه دهد، می‌تواند دستگیر یا زندانی شود. در نمونه‌ای دیگر در کشور «کامبوج»[۴۶]، یک کاربر جوان رسانه‌های اجتماعی به نام «هنگ لیخنا»[۴۷]، در ژوئیه ۲۰۱۷ به دلیل اشتراک‌گذاری یک ویدیو در حساب «فیس‌بوک» خود دستگیر شد .این ویدئو حاکی از آن بود که «هون سن»[۴۸]–نخست‌وزیر– و خانواده‌اش در قتل یک تحلیلگر و محقق سیاسی برجسته به نام «کیم لی»[۴۹]، در سال ۲۰۱۶ میلادی دست داشته‌اند (Radio Free Asia, 2017).

نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه تحلیل آن گذشت می‌توان بیان داشت بسیاری از دولت‌های اقتدارگرا از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در بستر فضای سایبر برای تجاوز به حریم خصوصی، نقض حق بر آزادی اطلاعات و انتشار اطلاعات نادرست، محدود کردن حق بر آزادی بیان و مشارکت سیاسی بهره می‌جویند و در این راستا از ابزارهای خاص فضای مذکور نیز استفاده می‌نمایند که نمونه بارز آن تمسک به «ارتش ترول‌ها» می‌باشد؛ مانند مورد فیلیپین در زمان «دوترته» که جهت مهندسی افکار عمومی مردم و برای ایجاد محتوای حمایت‌کننده از دولت و سرزنش منتقدان، از این ابزار استفاده‌شده است. ابزار دیگر دولت‌های اقتدارگرا در این زمینه استفاده از راهکار قطع ارتباط سایبری است که در کشورهایی همچون «سریلانکا» و «اندونزی» قطع شدن اینترنت برای جلوگیری از اطلاعات نادرست در مورد انتخابات نقش نامطلوبی بر حمایت از حقوق بشر ایفا نموده است. مسدود کردن و حذف محتوا به‌عنوان موانعی برای مدافعان حقوق بشر است درصورتی‌که دول اقتدارگرا در بستر فضای سایبر به‌کرات به آن اقدام می‌نمایند. از طرفی آن‌گونه که به‌صورت مورد کاوی مورداشاره قرار گرفت کشورهای «میانمار» و «پاکستان» ازنظر گسترش سخنان نفرت‌انگیز، نژادپرستی و تبعیض در فضای سایبر در رتبه‌های بالایی قرار دارند و منتقدان، ازجمله فعالان حقوق بشر و روزنامه‌نگاران، به دلیل عقایدشان در کشورهای آسیب‌دیده از تروریسم، مانند پاکستان، با دستگیری، بازداشت یا حتی قتل‌های فراقانونی مواجه می‌شوند. بی‌تردید می‌توان گفت تصور بیان‌شده در مقدمه‌ی مقاله حاضر که برداشتی از کتاب ۱۹۸۴ «جرج اورول»[۵۰] بود و ترسیم‌کننده وقایعی وحشتناک، تهدیدآمیز و ناپسند است؛ امروز پس از گذشت ۷۰ سال، به‌طور محسوسی به واقعیت تبدیل‌شده است. فناوری‌های جدید که می‌توانستند ابزار مفیدی در پیشبرد حقوق بشر باشند، در تملک برخی سیاستمداران تبدیل به تهدیدی جدید برای حقوق و آزادی‌های اساسی بشری شده‌اند.

از سوی دیگر بررسی موارد مطروحه در متن مقاله‌ی حاضر نشان می‌دهد که تشخیص مبتنی بر هوش مصنوعی می‌تواند برای محدود کردن و ممانعت از مشارکت سیاسی، ازجمله با شناسایی و دلسرد کردن گروه‌های خاصی از مردم استفاده شود. قدرت پیش‌بینی هوش مصنوعی که در حال حاضر برای پیش‌بینی و کمک به جلوگیری از درگیری‌های مسلحانه استفاده می‌شود، اگر همین رویکرد بتواند پیشگیرانه توسط دولت‌ها برای پیش‌بینی و جلوگیری از تظاهرات یا اعتراضات عمومی قبل از وقوع آن‌ها استفاده شود، ضربه مهمی به حق اعتراض و مخالفت علیه دولت خواهد بود. از همین رو پیشنهاد می‌گردد که جامعه بین‌المللی با ظرفیت‌های موجود (به‌طور خاص سازمان ملل متحد)، در راستای انتظام به این موضوع در قالب معاهده‌ی بین‌المللی اقدام نماید.

---

[۴۴] Internet Freedom
[۴۵] Negatively Comment
[۴۶] Cambodia
[۴۷] Heng Leakhena
[۴۸] Hun Sen
[۴۹] Kem Ley
[۵۰] اریک آرتور بلر (Eric Arthur Blair) با نام مستعار جُرج اورول (George Orwell) داستان‌نویس، روزنامه‌نگار، منتقد ادبی و شاعر انگلیسی بود (۱۹۰۳ تا ۱۹۵۰). او بیشتر برای دو رمان سرشناس و پرفروش «مزرعه حیوانات» که در ۱۹۴۵ منتشر شد و در اواخر دهه‌ی ۱۹۵۰ به شهرت رسید و نیز رمان «۱۹۸۴» شناخته می‌شود. این دو کتاب بر روی هم بیش از هر دو کتاب دیگری از یک نویسنده‌ی قرن بیستمی، فروش داشته‌اند (Rodden, 2007: 10).

منابع

- پورقهرمانی، بابک و صابرنژاد، علی. (۱۳۹۴). *حریم خصوصی در فضای سایبر از منظر حقوق بین‌الملل*، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.

- حبیب زاده، طاهر. (۱۳۹۰). *حقوق فناوری اطلاعات مقدمه‌ای بر حقوق تجارت الکترونیک*، چاپ اول، تهران: انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس.

- حسین‌پور، پری و صابرنژاد، علی. (۱۳۹۴). *آزادی اطلاعات در فضای سایبر از منظر حقوق بین‌الملل*، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.

- صابرنژاد، علی و حسین‌پور، پری. (۱۳۹۶). «تحلیل حقوقی گونه شناسی نقض حریم خصوصی در فضای سایبر»، فصلنامه جستارهای حقوق عمومی دوره ۱، شماره ۳.

- ضیائی، یاسر. (۱۳۹۶). «حمایت از حقوق بشر در فضای سایبر»، فصلنامه پژوهش‌های حقوقی، دوره ۱۶، شماره ۳۱.

- متقی، ابراهیم و جباری، محمدحسین. (۱۴۰۱). «دولت اقتدارگرا و گذار به دمکراسی در چین»، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۳، شماره ۶۹.

- Ahmadi Pakistan's. (2018). 'Ahmadi community faces persecution, hate crime: Report' Hindustan Times 28 April, available at https://www.hindustantimes.com/ world-news/pakistan-s-ahmadi-community-faces-persecution-hate-crime-report/story-AuTwmNKaYA63pQwHqrX7oK.html.[last visited: 20 may 2022]

- Amnesty International Indonesia. (2019). 'Penjelasan polri terkait kekerasan 21-23 Mei mengecewakan keluarga korban tewas' (Explanation from national police is disappointing the families' victims of protest on 21-23 May), https://www.amnestyindonesia.org/penjelasan-polri-terkait-kekerasan-21-23-mei-mengecewakan-keluarga-korban-tewas.[last visited: 25 may 2022]

- Ang, Yuen Yuen. (2018). 'Autocracy with Chinese characteristics' Foreign Affairs May/June, available at https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2018-04-16/autocracychinese-characteristics.[last visited: 20 may 2022]

- Baloch, Hasnain & Qammar,Nassen. (2019). 'A danger of digital surveillance. Bytes for all publications' (nd), available at https://content.bytesforall.pk/publication/dangers-digital surveillance&gt. [last visited: 25 may 2022]

- Brown, Nicola & Liar, liar. (2019). platforms on fire: The rise of misinformation and what to do about it' The SpinOff. InternetNZ, 4 February, available at https://the spinoff.co.nz/partner/internetnz/04-02-2019/liar-liar-platforms-on-fire-the-riseof-misinformation-and-what-to-do-about-it/.[last visited: 20 may 2022]

- Buan, Manila. (2019). 'Maria Ressa arrested at NAIA over anti-dummy law' Rappler.com 29 March, available at https://www.rappler.com/nation/226880-maria-ressa-arrestednaia-anti-dummy-law-case-march-29-2019.[last visited: 25 may 2022]

- Clark, Anthony, Mahesti Hasanah and Numfon K Jaiwon. (2017). 'An uptake in communications encryption is tempered by increasing pressure on major platform providers; governments expand content restriction tactics' The Shifting Landscape of Global Internet Censorship. Internet Monitor 29 June, available at https://thenetmonitor.org/research/2017-globalinternet-censorship.[last visited: 20 may 2022]

- Digital Rights Foundation. (2018). 'Content regulation in Pakistan's digital spaces',Human Rights Council Report, Digital Rights Foundation, available at https://digitalrightsfoundation.pk/wp-content/uploads/2017/12/DigitalRightsFoundationSubmissionSpecialRapporteurFreedomofExpression.pdf.[last visited:25 may 2022]

- Etter Lauren. (2017). 'What happens when the government uses Facebook as a weapon?'Bloomberg.com 7 December, available at https://www.bloomberg.com/news/features/2017-12-07/how-rodrigo-duterte-turned-facebook-into-a-weaponwith-a-little-help-from-facebook.[last visited: 25 may 2022]

- Fernandez Borja. (2019). 'Fake news in Asian politics' Global Risk Insights 1 April, available at https://globalriskinsights.com/2019/04/fake-news-in-asian-politics/.[last visited: 20 may 2022]

- Freedom House. (2018). 'The rise of digital authoritarianism' Freedom House, available at https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTN_2018_Final%20Booklet_11_1_2018.[last visited: 25 may 2022]

- Glasius, Marlies. (2018). 'What authoritarianism is ... and is not: A practice perspective', 94 International Affairs 515, available at https://academic.oup.com/ia/article/94/3/515/4992409.[last visited:25 may 2022]

- Glasius, Marlies & Michaelsen, M. (2018). Illiberal and Authoritarian Practices in the Digital Sphere: Prologue. International Journal of Communication: IJoC, 12, 3795–3813.

- Halpin, Erfel & Hick, Stiven. (2000). 'Information: An essential tool for human rights work' in Hick, EF Halpin & E Hoskins (eds) Human rights and the internet London: Macmillan Press

- Hintz,Arne & Milan, Stefania. (2018). 'through a glass, darkly: Everyday acts of authoritarianism in the liberal West', International Journal of Communication, No.12:3939–3959

- Human Rights Watch 'Pakistan Events of 2017'. (2018). available at https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/pakistan.[last visited: 25 may 2022]

- Jain,Dwivedi. (2018). 'The rising trend of child abductions in India' Live Mint Online 11 July. Available at https://www.livemint.com/Politics/Bv4TbeToCpVS9j4IX3hJjN/The-rising-trend-of-child-abductions-in-India.htm.[last visited: 25 may 2022]

- Jha,Philip. (2016). 'Laos cracks down on social media critics' Al Jazeera 6 June, available at https://www.aljazeera.com/news/2016/06/laos-cracks-social-media-critics 160606092251543. [Last visited: 25 may 2022]

- Katarzyna Chałubińska. (2022). Operations in Cyberspace vs Human Rights and Freedoms, Polish Political science Yearbook, vol. 5

Khaled, Afkham. (2021). Do no harm in refugee humanitarian aid: the case of the Rohingya humanitarian response. J Int Humanit Action 6(1)

- Kaye, Donald. (2017). 'UN expert urges Pakistan to locate and return home four disappeared rights and social media activists' OHCHR News 11 January, available at https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21074.[last visited:25 may 2022]

- Linz, Joe. (2000). Totalitarianism and authoritarianism Boulder: Lynne Rienner,Publishers Inc

- Lucas,Licol & Feng, Xiang. (2018). 'Inside China's surveillance state' Financial Times 20 July, available at https://www.ft.com/content/2182eebe-8a17-11e8-bf9e-8771d5404543.[last visited:25 may 2022]

- Ma, Ayo. (2018). 'China has started ranking citizens with a creepy "social credit" system:Here's what you can do wrong, and the embarrassing, demeaning ways they can punish you' Business Insider 29 October, available at https://www.businessinsider.com/china-social-credit-system-punishments-and-rewardsexplained-2018-4.[last visited:20 may 2022]

- Marr, Bhuphati. (2019). 'Chinese social credit score: Utopian big data bliss or black mirror on steroids?' Forbes Online 21 January, available at https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2019/01/21/chinese-social-credit-score-utopian-big-data-blissor-black-mirror-on-steroids/#741c3a2.[last visited: 20 may 2022]

- Mayer, Snowden. (2018). 'China steps up internet surveillance by recording user activities' CPO Magazine Online News 19 December, available at https://www.cpomagazine.com/data-privacy/china-steps-up-internet-surveillance-by-recording-useractivities/.[last visited: 25 may 2022]

- Mirzazadeh,Iman. (2023), Artificial Intelligence (AI) and Violation of Human Rights, Stockholm University

- Murakami Wood, D. (2017). Editorial: The Global Turn toAuthoritarianism and after. Surveillance & Society15 (3/4): 357-370.

- Net blocks. (2018).'Mobile internet speeds restricted in Bangladesh amid student protest' Netblocks.org 4 August, available at https://netblocks.org/reports/bangladesh-internet-shutdown-student-protests-jDA37KAW.[last visited: 25 may 2022]

- Nilsen, Alf Gunvald. (2018). 'An authoritarian India is beginning to emerge' The Wire 31 August, available at https://thewire.in/politics/an-authoritarian-india-is-beginningto-emerge.[last visited: 25 may 2022]

- Office for the Coordination of Humanitarian Affairs Rohingya refugee crisis United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs 29 August. (2018). available at https://www.unocha.org/rohingya-refugee-crisis.[last visited:20 may 2022]

- Palatino, Rodrigo. (2017). 'Beware Duterte's troll army in the Philippines' Thediplomt.com18 November, available at https://thediplomat.com/2017/11/beware-dutertes-troll-army-in-the-philippines/.[last visited: 25 may 2022]

– Radio Free Asia. (2017). 'Young Cambodian arrested for derogatory comments about Hun Sen on social media' Radio Free Asia 13 July, available at https://www.refworld.org/topic,50ffbce582,50ffbce58e,5a0f01d64,0,KHM.html.[last visited: 22 may 2022]

- Reporters without Borders. (2019). 'Laos: No light under the tunnel' Reporters without Borders for Freedom of Information, available at https://rsf.org/en/laos.[last visited: 25 may 2022]

- Riley, Michael & Pradhan, Boe. (2018). 'A global guide to state-sponsored trolling' Bloomberg.com19 July,available at https://www.bloomberg.com/features/2018-government-sponsored-cyber-militia-cookbook/.[last visited:25 may 2022]

- Rodden, John. (2007). The Cambridge companion to George Orwell. Cambridge University Press

- Ruijgrok, Koen. (2016). 'From the web to the streets: Internet and protests under authoritarian regimes', Democratization, No.24:3, 498-520

- Santos, Vonywer. (2018). 'The Philippines just became more authoritarian, thanks to the people' The New York Times 24 May, available at https://www.nytimes.com/2019/05/24/opinion/philippines-duterte-election-senate.html.[last visited: 24 may 2022]

- Seiff, Abby. (2014). 'Hate crime, racism on the rise in Southeast Asia' UCA News.com 3 July, available at https://www.ucanews.com/news/hate-crime-racism-on-therise-in-southeast-asia/71321.[last visited: 24 may 2022]

– Stevenson, Ashly(2019). 'Maria Ressa, journalist critical of Duterte, is arrested again in Philippines' The New York Times 28 March, available at https://www.nytimes.com/2019/03/28/business/media/maria-ressa-arrestedphilippinesrappler.html.[last visited: 23 ma y 2022]

– Tan, Cika. (2018). 'Malaysian police adopt Chinese AI surveillance technology' Nikkei Asian Review 18 April, available at https://asia.nikkei.com/Business/Companies/Chinas-startup-supplies-AI-backed-wearable-cameras-to-Malaysian-police.[last visited: 23 may 2022]

- Taye, Berhan. (2019). 'Sudan, Bangladesh, DRC, Gabon start 2019 with major digital rights violations' Accesnow.org 10 January, available at https://www.access now.org/sudan-bangladesh-drc-gabon-start-2019-with-major-digital-rightsviolations/.[last visited:23 may 2022]

- Tortermvasana K. (2018). 'Cybersecurity ASEAN course set for June" Bangkok Post30 March, available at https://www.bangkokpost.com/world/1437530/cybersecurity-asean-course-set-for-june.[last visited:23 may 2022]

- Uddin, Nasir. (2020) The Rohingya an ethnography of 'Subhuman' Life. Oxford University Press, New Delhi

– Xueying, Neao. (2018). 'Many people refused to accept military service into the blacklist of credit information' Beijing News 19 March, available at http://www.bjnews.com.cn/news/2018/03/19/479533.html.[last visited: 23 may 2022]